

Определены и систематизированы основные факторы внешней и внутренней среды, влияющие на деятельность банков в сфере инвестиционного кредитования и определяющие уровень доходности банковских учреждений от этих операций.

Ключевые слова: *банковское учреждение, инвестиционная деятельность, кредитование инвестиционной деятельности, факторы влияния, экономические субъекты.*

Vernei O. Ye.

The factors of domestic banks investment policy forming in lending sphere

The paper identifies and systematizes the main internal and external factors that affect domestic banks' investment activity in lending sphere and determine the level of profitability of banking institutions from these operations.

Key words: *banking institution, investment activity, financing investment, impact factors, economic agents.*

Верней Ольга Євгеніївна – викладач кафедри банківської справи Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 336.71:336.77

Л. А. Стецюра

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА БАНКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Присвячено проблемі вдосконалення кредитної політики банків України, яка поки що не відповідає пріоритетам економічної політики держави і повинна бути переорієнтована на обслуговування попиту на інвестиційні ресурси для модернізації економіки на інноваційній основі. Розглянуто основні фактори впливу на формування кредитної політики банків і визначено основні напрями її реформування.

Ключові слова: *кредитна політика банків, інноваційно-інвестиційна сфера, державне регулювання.*

Постановка проблеми. *Активне здійснення інноваційних процесів стає вирішальним фактором подальшого розвитку економіки України. У сучасній економіці України спостерігається негативний процес руйнації*

© Л. А. Стецюра, 2013

основного капіталу. Технологічна відсталість національного промислового комплексу зростає в порівнянні з прискореним інноваційним розвитком промисловості економічно розвинених країн і посиленням їхнього впливу на світовий ринок. Для забезпечення економічного зростання необхідно створення нових виробничих потужностей, оновлення основних фондів, що має визначальне значення для зростання продуктивності праці, ресурсозбереження, забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Вказані перетворення потребують масштабних інноваційно орієнтованих капіталовкладень, забезпечених відповідними джерелами фінансування. У зв'язку з цим особливого значення набувають питання розвитку банківського кредитування проєктів модернізації реального сектору економіки, особливо в частині формування активної кредитної політики банків в інноваційній сфері.

Аналіз досліджень і публікацій. Багато відомих вітчизняних і зарубіжних учених досліджують проблему розвитку інвестиційного кредитування інноваційної діяльності. Цьому питанню присвячені праці таких науковців, як: В. Алексійчук, А. Алавердов, О. Барановський, М. Бегович, Т. Васильєва, О. Васюренко, А. Войнович, А. Головка, Н. Давиденко, П. Друкер, Н. Зінько, М. Калецькі, С. Кравченко, М. Крупка, А. Кузнецова, О. Лапка, Н. Пушкарьов, В. Пшик, Т. Смовженко, А. Череп, Й. Шумпетер та ін.

Проте недостатньо охоплені залишаються питання, пов'язані з вивченням інструментів, які впливають на формування кредитної політики комерційних банків. Проблема вдосконалення кредитної політики банків з метою переорієнтації банківської системи на активне кредитування інноваційної діяльності реального сектору економіки України потребує подальшого дослідження, що й обумовлює актуальність статті.

Метою статті є аналіз формування та реалізації кредитної політики комерційних банків в Україні; виявлення проблем і дослідження основних факторів впливу на формування кредитної політики банків; розгляд шляхів удосконалення механізму державного адміністративного впливу і ринкових методів стимулювання банківського кредитування інновацій з метою переходу до клієнтоорієнтованої кредитної політики банків, що забезпечує потреби підприємств в інвестиціях.

Виклад основного матеріалу. Банки, здійснюючи систематичний моніторинг своїх клієнтів, мають достатній обсяг інформації про економічний потенціал і надійність підприємств. Вони мають багаторічний досвід співпраці з підприємствами і можуть виступати організаторами і фінансовими ініціаторами інноваційних проєктів. На жаль, потенціал банківського кредитування як джерела фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств не був використаний у період до фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., який можна вважати досить сприятливим щодо розвитку як для економіки

України в цілому, так і для її кредитного сектору. Банківські кредити, які повинні були стати основним джерелом стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, у той період становили незначну частку в загальному обсязі інвестицій в економіку України (17,3% від загального обсягу інвестиційних вкладень за 2008 рік) [1].

Кредити юридичним особам видавали банки переважно на поточні потреби підприємств в оборотному капіталі та на подолання касових розривів. Так, питома вага кредитів банків у поточну діяльність суб'єктів господарювання станом на 01.01.2009 становила 80,9%, у той час як в інвестиційну діяльність – лише 17,5%. При цьому банківське кредитування фізичних осіб зростало темпами, які майже удвічі випереджали темпи кредитування юридичних осіб. Так, обсяг кредитування фізичних осіб за період з 2005 року по 01.01.2009 збільшився майже у вісім разів, у той час як кредити, надані суб'єктам господарювання, відповідно, зросли в 4,2 раза (рис. 1) [2].

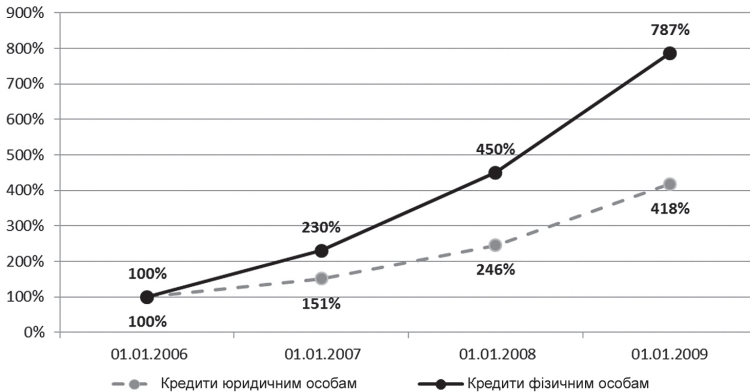

Рис. 1. Темпи зростання кредитування юридичних і фізичних осіб в Україні в докризовий період

Крім того, темпи зростання споживчого кредитування в той період більш ніж утричі випереджали темпи зростання реальних наявних доходів населення, що створило передумови зростання проблемної заборгованості (рис. 2) [3]. Ключовим фактором економічного зростання в той період стає не промислове виробництво, а процес споживання в борг.

Така кредитна політика комерційних банків не тільки гальмувала розвиток економіки на модернізаційній основі, а й сприяла створенню суттєвих диспропорцій в економіці. У той період практично стимулювалося споживання українським населенням товарів, вироблених чужими економіками, шляхом їх оплати в борг. Активізація кредитного попиту населення за відсутності

відповідної активізації інноваційно-інвестиційного кредитування реального сектору економіки сприяла нарощуванню споживчого імпорту, що негативно позначилося на платіжному балансі України.

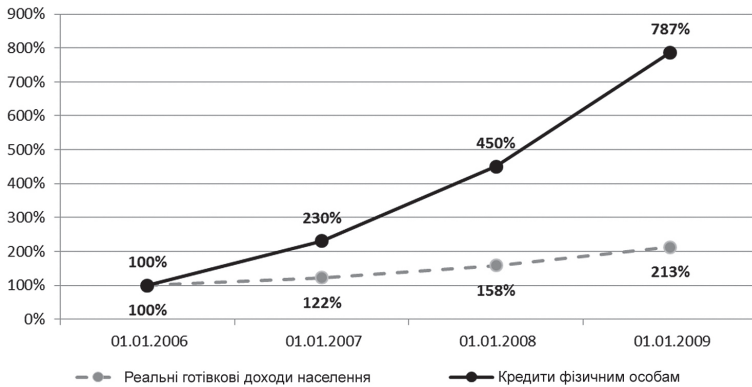

Рис. 2. Темпи зростання наявних доходів населення і кредитування фізичних осіб в Україні в докризовий період

Основними чинниками формування кредитної політики банків, які не дозволили переорієнтувати в той період кредитну політику на активне інноваційне кредитування, стали: орієнтація на високу прибутковість кредитних операцій; відсутність мотивації у кредитуванні інноваційних проектів у зв'язку з більш високими кредитними ризиками і тривалим періодом окупності (порівняно з кредитуванням поповнення оборотного капіталу); відсутність у банків належного досвіду управління ризиками реалізації інноваційних проектів; недостатнє освоєння банками інвестиційних технологій, у тому числі експертизи та селекції інвестиційних проектів; відсутність коригувального впливу держави на формування кредитної політики банків. Вказані чинники не дозволили переорієнтувати банки на активне інноваційно-інвестиційне кредитування реального сектору економіки навіть за наявності факторів росту економіки та банківської системи зокрема, зростання діяльності якої було досягнуто за рахунок вливання великого обсягу іноземного капіталу.

У посткризових умовах кредитні можливості комерційних банків України щодо забезпечення підприємств інвестиційними ресурсами значно зменшилися. У посткризовий період майже на третину знизилися обсяги кредитування фізичних осіб (станом на 01.01.2013 становили 73% від їхнього обсягу на початок 2010 року). Темпи зростання банківського кредитування юридичних осіб при збереженні позитивної динаміки значно сповільнилися в порівнянні з докризовим періодом (128% – за період із 2010 до 2013 рр. у порівнянні із 418% – за період із 2006 до 2009 рр.) (рис. 3) [4].

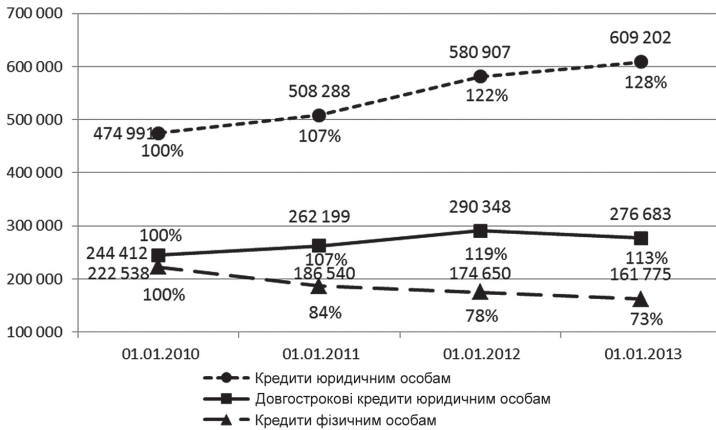

Рис. 3. Динаміка обсягів кредитування юридичних і фізичних осіб за період з 01.01.2010 до 01.01.2013, млн грн

Попри наявність позитивної тенденції випереджувального зростання корпоративного кредитування в порівнянні зі споживчим, недоліками практичного застосування кредитної політики комерційних банків України сьогодні залишаються: недостатня пропозиція і короткі терміни кредитних ресурсів, зумовлені переважно поточним і короткостроковим характером банківських пасивів; галузеві диспропорції кредитних операцій банків; диспропорції у кредитуванні окремих напрямів діяльності суб'єктів господарювання.

Банки, розподіляючи кредитні ресурси, віддають перевагу, зокрема, підприємствам торгівлі, на шкоду іншим галузям економіки з більш низькою швидкістю обороту коштів. Так, у загальному обсязі нових кредитів, наданих суб'єктам господарювання за 2012 рік, найбільшу питому вагу становлять кредитні вкладення в торгівлю – 43,7%; питома вага кредитів у промисловість та сільське господарство, де потреби у кредитуванні незрівнянно вищі, зважаючи на необхідність оновлення матеріально-технічної бази, становили відповідно 29,5 і 3,8% [5].

Кредитні ресурси практично не спрямовуються у виробничі інновації. Так, станом на 01.01.2013 у загальному обсязі активів банківської системи кредити в поточну діяльність підприємств становили 42,0%, у той час як в інвестиційну діяльність – лише 7,2%. Кредитний портфель фізичних осіб досі більш ніж удвічі перевищує обсяг інвестиційного корпоративного кредитування і становить 15,2% активів банків України [6].

Сьогодні в банків немає достатніх довгострокових ресурсів для активного кредитування інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання,

що пов'язано з перевагою короткострокових пасивів і пасивів до запитання у структурі ресурсної бази банківського сектору, питома вага яких у загальному обсязі зобов'язань банків 2012 року становила 67% [2]. Крім того, висока ризикованість довгострокового інвестиційного кредитування погіршується наявністю істотного розриву між обсягом сукупної кредитної заборгованості перед банками, з одного боку, та депозитами, розміщеними в банківській системі, – з іншого. Станом на 01.01.2013 розмір кредитів із терміном погашення понад один рік майже удвічі перевищував розмір депозитів із відповідним терміном розміщення і становив 398,1 млрд грн у порівнянні з розміром депозитів понад один рік у сумі 213,2 млрд грн [2]. Можливості інвестиційного кредитування банківської системи обмежені також її слабкою капітальною базою. Незважаючи на зростання сукупного банківського капіталу, капітальна база більшості комерційних банків недостатня для кредитування великих інвестиційних проєктів, і банківський капітал як самостійний довгостроковий інвестиційний ресурс не виконує функцію базового джерела для розвитку інноваційного кредитування.

Усі перераховані фактори, а також відсутність мотивації в інноваційному кредитуванні, обумовлена пріоритетами кредитної політики банків, орієнтованої на максимальну прибутковість кредитних операцій, зменшення кредитних ризиків і прискорення окупності кредитних вкладень, роблять сьогодні кредитування інновацій украй непривабливим для банківського сектору. Таким чином, кредитна політика комерційних банків сьогодні не відповідає пріоритетам економічної політики держави і призводить до неможливості задовольнити попит на інвестиційні ресурси. У таких умовах стимулювати банки до переорієнтації їхньої кредитної політики в напрямі активізації кредитування інноваційно-інвестиційної сфери повинна держава. Адже без системного коригувального впливу держави на кредитну політику банків, навіть за сприятливої економічної ситуації, внутрішні фактори відсутності мотивації не дозволяють переорієнтувати банки на активне інноваційне кредитування, що цілком підтверджується практикою формування і реалізації кредитної політики комерційних банків в Україні в період до фінансово-економічної кризи.

Сьогодні регулювання діяльності банків у сфері кредитування з боку НБУ спрямовано на здійснення контролю за кредитними ризиками кожного конкретного банку і обмежуються переважно вимогами до формування резервів за активними операціями, дотриманням нормативів кредитного ризику і контролем за погашенням проблемної кредитної заборгованості, тобто зводиться до стабілізаційних заходів. Стабільність в управлінні кредитними ризиками банківської системи є необхідною, але не достатньою умовою досягнення стратегічних цілей економічного розвитку. У зв'язку з

цим представляється доцільним введення контролю і єдиних вимог до кредитної політики комерційних банків з урахуванням її сукупного впливу на макроекономічні процеси. З урахуванням впливу кредитної політики банків на макроекономічні агрегати контроль за нею з боку регулятора доцільно здійснювати за допомогою встановлення обмежень: масштабів і темпів кредитування населення на придбання товарів іноземного виробництва, які не відповідають темпам кредитування реального сектору економіки; максимального розміру процентної ставки за кредитами, яку встановлюють банки; масштабів і темпів фінансових спекулятивних операцій банків (у тому числі спекулятивної активності банків з іноземним капіталом з метою переорієнтації їх на активність у сфері модернізації реального сектору економіки України). Надання регуляторowi можливості коригувати кредитну політику комерційних банків з позиції її впливу на розвиток економіки країни в цілому дозволить задіяти механізми прогнозування макроекономічних процесів, недостатнє використання яких значною мірою посилили руйнівний вплив фінансової кризи на економіку України.

Сьогодні особливої актуальності набуває перехід на клієнтоорієнтовану кредитну політику банків, в основі якої лежить принцип «знай свого клієнта», за якого банки повинні допомагати своїм клієнтам у створенні умов успішного ведення їхнього бізнесу. Підхід вимагає зміни принципів кредитної політики комерційних банків. Він потребує встановлення тісних і довгострокових взаємин із клієнтами, вивчення поточних і виявлення майбутніх їхніх потреб. Банки повинні вивчати специфіку і потреби бізнесу клієнтів та ініціювати оновлення їхньої капітальної бази. Кредитні продукти банків повинні допомагати клієнтам у створенні умов успішного ведення бізнесу. Саме на цій основі повинне досягатися зниження кредитних ризиків банків.

Таким чином, банки повинні: формувати попит на реалізацію нових інвестиційних продуктів пропозицією відповідних кредитних продуктів; виступати консультантами клієнтів на всіх етапах реалізації інноваційних проєктів; виступати ініціаторами і повноправними учасниками цих проєктів.

Для впровадження принципів клієнтоорієнтованої кредитної політики банків, яка б забезпечувала потреби підприємств в інвестиційних ресурсах, повинні бути створені відповідні умови, а саме: формування інфраструктури банківського бізнесу; вдосконалення банківського регулювання і нагляду; суттєве оновлення і зміна законодавчої та нормативно-правової бази; удосконалення сфери державних фінансів (оподаткування, державних витратків, гарантійних фондів тощо).

Сьогодні з боку держави повинно бути впроваджене законодавче закріплення преференцій для банків, що активно кредитують інвестиційні

проекти реального сектору економіки, шляхом зниження нормативів ліквідності і відрахувань у резервні фонди; зміни в черговості платежів; введення пільг в оподаткуванні; введення індивідуальних норм нагляду.

Для зниження ризику інноваційних проєктів через недостатнє вміння банків управляти цими ризиками необхідне формування відповідної інфраструктури кредитного ринку, що включає структури, здатні професійно перевіряти потенційних клієнтів (бюро кредитних історій); інститути фінансової експертизи економічних проєктів; єдину систему інформаційного забезпечення кредитної інвестиційної діяльності.

Сьогодні банки обмежуються наданням кредитів досить вузькому колу клієнтів – юридичних осіб із тривалою позитивною кредитною історією переважно на поповнення обігових коштів. Цьому багато в чому сприяє чинна нині система формування резервів під активні операції залежно від оцінки їхніх ризиків, за якої визначення показника ризику кредиту, виданого юридичній особі, здійснюється на основі розрахунку інтегрального показника фінансового стану позичальника. Це робить майже неможливим кредитування інвестиційних проєктів, ініціаторами яких виступають нові перспективні підприємства і ті підприємства, фінансовий стан яких відповідає низькому класу позичальників, але має перспективу поліпшення вже на перших етапах реалізації проєкту.

У зв'язку з цим при кредитуванні інвестиційних проєктів представляється доцільним перейти від оцінки фінансового стану позичальника, яка базується на аналізі його фінансової звітності, до оцінки інтегрального показника його інвестиційної кредитоспроможності, тобто можливості погашення позичкових коштів у результаті успішної реалізації проєкту та поліпшення платоспроможності позичальника за рахунок упровадження інновацій.

Сьогодні необхідне детальне опрацювання визначення вказаного показника, яке повинно базуватися не тільки на аналізі фінансової звітності ініціаторів інвестиційних проєктів, а й на економічних параметрах цих проєктів.

Висновки. Таким чином, реалізація завдання реформування економіки України на модернізаційній основі вимагає об'єднання зусиль і фінансових ресурсів держави і суб'єктів господарювання, серед яких повинна бути посилена роль комерційних банків. Стимулювати банки до переорієнтації їхньої кредитної політики в напрямі активізації кредитування інноваційно-інвестиційної сфери повинна держава на основі визначення довгострокових пріоритетів інвестиційної стратегії, заходів підтримки інвестиційних проєктів і створення умов для розвитку ринку кредитування інноваційних процесів.

Список використаних джерел

1. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Грошово-кредитна статистика [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
3. Основні соціально-економічні показники [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
4. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
5. Кредити та депозити за секторами економіки [Електронний ресурс] / Статистичний випуск Національного банку України за грудень 2011 р. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=110256>.
6. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

Стецюра Л. А.

Кредитная политика банков в обеспечении реализации стратегии инновационного развития экономики Украины

Посвящено проблеме совершенствования кредитной политики банков Украины, которая пока не соответствует приоритетам экономической политики государства и должна быть переориентирована на обслуживание спроса на инвестиционные ресурсы для модернизации экономики на инновационной основе. Рассмотрены основные факторы влияния на формирование кредитной политики банков и определены основные направления ее реформирования.

Ключевые слова: кредитная политика банков, инновационно-инвестиционная сфера, государственное регулирование.

Stetsura L. A.

The credit policy of banks in ensuring the implementation of the strategy of innovative development of economy of Ukraine

The article is devoted to the improvement of Ukraine's credit policy of banks, which still does not meet the priorities of economic policy and must be reoriented to service the demand for investment resources for the modernization of the economy based on innovation. Article describes the main factors influencing the formation of the banks' credit policy and the main directions of reform.

Key words: credit policy of banks, innovation and investment sector, government regulation.

Стецюра Лідія Алімпіївна – здобувач Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).